

FÖRORD

I många år har jag levt i ett skogslandskap med en oändlig rikedom av arter. Det är skogar som genom historien och i vår förhistoria har varit rena experimentfält i överlevandets konst. Jag har vandrat i dem med fläkten av bittermandel och anis som en fladdrande, lättutplånad kompassriktning och till slut funnit den gamla sälj där dofttickan gräddgul spricker ut i stammens skrovligheter. Jag har sett gaupans spår i marssnön när den stora katten rört sig i brunstens oro. Min hund har skrämt upp mården i trädet och jag har stirrat in i hans ögon av svart glas. Bävern har jag sett simma i mörka skogstjärnar och aftonsolen lysa på hans våtstrimmiga skalle. Bjekkergauken har flugit upp med sin långa näbb som en pil mot himlen. Jag har gått stigar där en gång byns trettio, fyrtio hästar med sina hovar dunkade in sommaren och friheten från timmerlassen. När jag har plockat mylta har björnen gått bara någon timme före mig och rotat och slafsat. Tjädernäbbar har knäppt, orrar har porlat i myrkanterna.

Nu förvandlas dessa skogar med boträd och bäckfall till föryngringsytor. De blir monokulturer av tall eller gran. Det blir tyst.

Jag har levt där en värld håller på att försvinna. Byarna har sedan 1760-talet, då de första nybyggarna kom, utvecklat en säregen skogskultur. Nu erövrar bygden av turisterna och lövslyet. Dag och natt dånar timmerbilarna förbi. De kör till Norge, till massafabrikerna, sågverken och arbetstillfällena där. Varför det måste vara så vet jag inte. Jag har legat vaken och lyssnat på dundret av timmersläpen som år efter år, dygnet runt, fraktar bort skogen. Jag har vargklon i hjärtat.

Möten i dessa skogar var sällsynta. Från mitten av 1970-talet började jag hålla reda på dem. På trettio år har jag sex gånger mött folk i skogen.

Sverige består till stor del av skog. Kanske kan det förklara mötenas

sällsynthet. Det sägs ju att vi svenskar har ett särskilt förhållande till skogen. Gömmer vi oss i den? Eller är det inte alls sant att vi skulle ha den så nära hjärtat?

Jag har haft gott om tid att fundera när jag vandrat. Vilhelm Ekelund skrev en gång *In silvis cum libro*. ”I skogen med en bok” vore en passande titel också för det här arbetet. Jag har strövat i litteraturen om skogen och när jag äntligen fick mig att sitta ner och fullfölja den gamla idén om skogsboken, hände det faktiskt att jag alldeles bokstavligt satt på en stubbe eller ett timmeravlägg och läste. Och inte bara fälthandböcker i botanik. Jag har i ena änden av en skogstjärn i Jämtland legat i stark nordlig blåst som tog bort både mygg, svidare och knott och läst mig rusig av Nietzsches *Så talade Zarathustra*. Hur tokig kan man bli?

Det är också en fråga som tas upp i den här boken. Skogen är ett förvandlingsrum där människors psyke har undergått kusliga förändringar. I skogen har kvinnor mött varulvar som slitit fostret ur deras buk, rövare har tagit vad de kallade nästull av resande, ibland inpå bara kroppen. Troll har huserat i hålor och berg. För i tiden kunde man höra dem skräna, det vittnar Olaus Magnus om. Och i det småländska Tjårgaberget står väl Urkon fortfarande och råmar, bådande världens undergång.

Men det är bara en sida av saken. I skogen har det mycket länge funnits rå och rör och ägarna har vaktat sina skiften. Sågtimret har fått större och större värde. Hushållare som Gustav Vasa och Axel Oxenstierna har sett till att stifta lagar och göra skogsordningar så att staten fått sitt. När de stora uttagen för export inleddes i slutet av 1800-talet började forskare och byråkrater vimla som barkborrar på skogsskiften och i institutionskorridorer.

Nu är det snart slut på den naturligt växande skogen. Det är dags att tänka efter vad vi fick av den och att värna den vilda resten. Skogen är mer än pappersmasseresurs och tillväxtens energiplantage. Den sover på genetiska möjligheter, ännu inte förverkligade fast det är många tusen år sedan vårt lands klippgrund smälte fram ur isen och de första skotten av tall, björk och asp vandrade in och fick fäste bland lavar och mossor.

Många har jag alltså inte mött i den. Men många har varit med mig. Herrar som ridit genom medeltidens nästan ogenomträngliga skog och herrar som så småningom med älskvärd förtjusning systematiserat dess flora och målat ut dess fauna med björnvrål och vargars blodtörst. En

herre satte upp skogen i bokstavsordning. Det var 1789. En annan tyckte att själva ordet skog var förbrukat. Han var skogstaxerare och professor i vår tid.

Min man Börje Frelin har varit med mig under årtiondens strövanden, jakter och svampraider. Han tittar upp i träden med skogsbrukarens blick när jag spanar ner i mossan efter vätteros och ekbräken. I texten som han hela tiden läst åt mig är det han som tittar ner och finner ofullkomligheterna.

Gunnar Eriksson, professor i idé- och lärdomshistoria och framstående botanist på fritiden, har läst mina kapitel och dragit mig upp ur de gropar jag fallit i. Exkursionerna tillsammans med honom, tipsen om botaniska pärlor och de ständigt pågående diskussionerna har varit en stor stimulans.

I den här boken färdas man inte från punkt till punkt i en rak linje. Stigarna slingrar. Ibland förlorar de sig. Det oväntade dyker upp och det fula och farliga som man frestas göra en omväg kring måste man ändå till slut igenom. Den som ofta går i skogen känner igen sig.

Det finns mycket sorg i skogen, det har diktarna vetat. Men sorgen finns också på de stora hyggena och i skogsplanteringarnas monokulturer.

Min glädje finns i skogen. Det behövs inga fynd av ömtåliga berömdheter som nornan eller guckoskon för att den ska blomma upp. Det räcker med ekorrungar som leker i en tall. De är i sin värld och de vet inte av att den har något slut.